

«Балалардың темпераментін анықтау» тақырыбындағы хаттама

1. Кіріспе бөлім

- **Мақсаты:** Балалардың темперамент ерекшеліктерін анықтау арқылы әр баланың психологиялық сипаттамасын, оның мінез-құлқын, әрекет ету стилін және әлеуметтік ортадағы өзара әрекеттесуін түсіну. Бұл зерттеу баланың тұлғалық дамуына қолдау көрсету үшін педагогтарға тиімді әдіс-тәсілдер мен ұсыныстар беруді көздейді.
- **Қолданылу саласы:** Балабақша, мектепке дейінгі ұйымдар, бастауыш мектеп кезеңдеріндегі тәрбиешілер мен психологтар балалардың темперамент ерекшеліктерін анықтап, тәрбиелеу мен дамыту жұмыстарын тиімді ұйымдастыру үшін қолданады.

2. Темпераменттің негізгі типтері

Темперамент – бұл адамның табиғи мінез-құлық ерекшеліктері, эмоционалды реакциялары мен сыртқы жағдайларға жауап беру тәсілі. Педагогикалық тұрғыдан балалардың темперамент ерекшеліктерін білу олардың әрқайсысына дұрыс тәсілмен ықпал етуге мүмкіндік береді.

Темперамент түрлері:

1. **Сангвиник:** Белсенді, ашық, оптимистік көзқарасқа ие балалар. Олар жаңа ортаға тез бейімделіп, қызығушылықтары жоғары болады.
2. **Флегматик:** Сабырлы, байсалды, іс-әрекеттерінде ақылға негізделген балалар. Олар күйзеліс жағдайларына бейім емес, бірақ олардың эмоционалды реакциялары баяу болуы мүмкін.
3. **Холерик:** Шапшаң, темпераментті, жеңіл қозғалғыш, эмоциялы және агрессивті реакциялар көрсетуі мүмкін балалар.
4. **Меланхолик:** Үнжырғасы түсіп жүрген, жабырқау, көп ойланып, өз эмоцияларын басқалардан жасыратын балалар.

3. Темпераментті анықтау әдістері

1. Бақылау әдісі:

- Балалардың мінез-құлық реакцияларын бақылап, оларды белгілі бір топтарға бөлу.
- Әр балаға топтық және жеке тапсырмалар беріледі. Олар тапсырманы орындау барысында қандай реакциялар көрсететіні (жылдамдық, сабырлық, эмоцияның күштілігі) бақыланады.
- Бақылау кезінде келесі сұрақтар ескеріледі:
 - Баланың топ ішінде белсенділігі.
 - Қиындықтар туындаған кезде баланың реакциясы (жылдам қозу, ашу, тыныш қалу).
 - Баланың іс-әрекетінің жоспарын жүзеге асыруда табандылығы.

2. Әңгімелесу әдісі:

- Баламен жеке әңгімелесу жүргізу, оның ой-пікірлері мен эмоцияларын бақылау. Баланың қарым-қатынас стилі мен сөйлесу мәнері оның темпераментін анықтауға көмектеседі.
- Әңгімелесу барысында балаға түрлі тақырыптар бойынша сұрақтар қойылады. Баланың жауап беру жылдамдығы, эмоциясының күші, қимылдары және олардың мәні маңызды.

3. Рөлдік ойындар:

- Балалардың темпераментін анықтауда рөлдік ойындар тиімді әдіс бола алады. Бұл ойындар барысында балалардың әрекеттері мен реакцияларын бақылап, олардың табиғи темпераментін түсінуге болады.
- Мысалы, балаларға белгілі бір тапсырма беріледі (мысалы, «Жануарлар бағы» ойыны), онда олар өз рөлдерін (аң, құс, адам) орындайды. Ойынды қалай жүзеге асыратыны олардың темпераментінің бір көрінісі болады.

4. Тесттер мен сауалнамалар:

- Балалар үшін арнайы құрастырылған тесттер мен сауалнамалар (жас ерекшеліктеріне сай) темпераментті анықтауға көмектеседі. Мұнда балалардың түрлі жағдайларда әрекет ету ерекшеліктері, олардың эмоцияға реакциясы және әлеуметтік дағдылары ескеріледі.

4. Зерттеу нәтижелері мен талдау

1. Баланың мінез-құлқы:

- **Сангвиник:** Белсенді, топтық жұмыстарда жетекшілік етеді, жаңа достар табуға ұмтылады, жиі қуанатын және көңілді. Қиындықтарды жеңуге оңай бейімделеді, бірақ кейде ұсақ-түйек нәрселерге көп көңіл бөледі.
- **Флегматик:** Балалар әдетте сабырлы, топтық жұмыстарда белсенді болмауы мүмкін, бірақ тапсырмаларды ұқыптылықпен және жоспарлы түрде орындайды. Олар өз эмоцияларын ашық білдірмейді, бірақ қиындықтармен жиі кездеспейді.
- **Холерик:** Жиі қозғыш, жылдам жауап береді, импульсивті шешімдер қабылдайды. Олар ұжым ішінде белсенді, бірақ эмоционалды реакциялары күштірек болуы мүмкін. Олардың қарым-қатынасында кейде агрессивтілік байқалады.
- **Меланхолик:** Үнсіз, қыңыр, өз-өзін шектейді. Олар тапсырмаларды орындауда асықпайды, бірақ мұқият және ойлап істейді. Олар ұжымда оқшауланып немесе басқалармен жиі байланысқа түспей қалуы мүмкін.

2. Эмоциялық реакциялар:

- Сангвиниктер оң, қуанышты эмоциялармен ерекшеленеді, олар өзгелердің көңіл-күйіне оң әсер етеді.

- Холериктер эмоцияларын басқару қиындықтарына тап болуы мүмкін, бұл олардың төзімсіздігі мен ашулануына алып келуі мүмкін.
- Флегматиктер мен меланхоликтер өз эмоцияларын сирек білдіреді, алайда олар ұзақ уақыт бойы алаңдаушылық немесе қуаныш сезімдерін іште сақтап жүруі мүмкін.

3. Әлеуметтік өзара әрекеттесу:

- Сангвиниктер өзара әрекеттесу үшін жағдайлар жасайды, олар топта оң көзқарас туғызады.
- Холериктер жиі басқалармен ұрысқақ болуы мүмкін, бірақ олар өз пікірін білдіруге еркін келеді.
- Флегматиктер ұжымда өз орнын табады, бірақ көп сөйлесуді ұнатпайды.
- Меланхоликтер көбінесе өздерінің ішкі әлеміне назар аударады және өздеріне көбірек уақыт бөледі.

5. Қорытынды және ұсыныстар

1. Қорытынды:

- Баланың темпераментін анықтау оның болашақта тәрбиелеу процесін тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Әр түрлі темпераменттер баланың мінез-құлқына, эмоциялық реакциясына және әлеуметтік ортадағы өзара әрекеттесуіне әсер етеді.
- Бұл зерттеу арқылы педагогтар балалардың табиғи ерекшеліктерін ескере отырып, әр баламен жеке жұмыс істеу мүмкіндігіне ие болады.

2. Ұсыныстар:

- **Сангвиник балаларға** топтық жұмыстарды ұйымдастырып, олардың бастамашылдығын дамыту керек. Оларға белгілі бір уақыт шеңберінде мақсаттарға жетуді үйретуге болады.
- **Холерик балалармен** жұмыс істегенде, олардың эмоцияларын басқаруға бағытталған арнайы жаттығулар мен тыныштық сақтау әдістерін қолдану керек.
- **Флегматик балаларға** жеке тапсырмалар мен қысқа уақыт ішінде орындалатын тапсырмалар беру арқылы олардың ынтасын арттыруға болады.
- **Меланхолик балаларға** қауіпсіз және жайлы ортаны қамтамасыз ету маңызды, олармен жұмыс кезінде өте абай болу қажет. Әртүрлі жаттығулар мен ойындар арқылы олардың белсенділігін көтеруге болады.

Бұл хаттама баланың темперамент ерекшеліктерін зерттеу нәтижелері бойынша педагогтарға ұсыныстар мен кері байланыс береді. Баланың темпераментін түсіну оның дамуын тиімді түрде қолдауға және дұрыс тәрбиелеу үшін маңызды.

